

Kuća ljudskih prava
Selska cesta 112c, HR-10000 Zagreb
t: +385 (0)1 457 23 98
f: +385 (0)1 457 23 99
kontakt@documenta.hr
www.documenta.hr

MB: 1925199. OIB: 09095322581
Raiffeisen bank Austria d.d.
Broj računa: 2484008-1102930793

Seksualno nasilje kao vid izvršenja ratnog zločina u Republici Hrvatskoj

Vukovar, 3. travnja 2012.

Dva desetljeća nakon što su počinjene neke od najgorih strahota tijekom Domovinskog rata, žrtve iz Hrvatske još uvijek čekaju pravdu, priznanje i podršku. Ovo su zaključci s okruglog stola održanog u **Vukovaru 03. travnja 2012.**, na temu **seksualnog nasilja u ratu**, u organizaciji Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) u Hrvatskoj i Grada Vukovara te uz potporu Ureda predsjednika RH-a.

U raspravi na temu “Seksualno nasilje u ratu i procesuiranje počinitelja seksualnog nasilja tijekom rata”, a koju je moderirala savjetnica predsjednika Republike Hrvatske **Zrinka Vrabec Mojzeš**, sudjelovali su; **Predrag Matić**, ministar branitelja, **Louisa Vinton**, koordinatorica UN-a, stalna predstavница Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) u Hrvatskoj, **Eve Ensler**, ugledna i svjetski poznata američka dramaturginja i aktivistica za ženska ljudska prava, predstavnic/e ministarstva pravosuđa i zdravstva, predstavnic/e organizacija civilnog društva, žrtve silovanja u ratu i drugi.

/Izlaganje Vesne Teršelič, voditeljice Documente na skupu Seksualno nasilje kao vid izvršenja ratnog zločina u Republici Hrvatskoj/

Dragi i drage, poštovani i poštovane,

Na prvom mjestu želim pozdraviti žene koje su preživjele silovanja i dvadeset godina same nose najveći teret boli boreći se s traumom u društvo koje ih nije spremno saslušati. Hvala im što su hrabro progovorile. Zahvalna sam za poticaj **Mariji Slišковиć** koja ih je okupila i objavila njihova svjedočanstva u knjizi „Sunčica“. Pozdravljam inicijativu Programa Ujedinjenih naroda za razvoj

(UNDP) u Hrvatskoj i Ureda predsjednika RH-a, posebno **Zrinke Vrabec Mojzeš** za organiziranje ove rasprave, međunarodne institucije te žene iz organizacija za ženska prava koje se godinama bore za ravnopravnost. Teret silovanja koji najviše osjećaju žrtve je i zajedničko breme koji pritišće cijelo društvo i **krajnje je vrijeme za sustavan kazneni progon ratnih zločina kao i sustavnu potporu žrtvama silovanja i svim civilnim žrtvama rata**. Ohrabruje me što su prisutni ministar branitelja te predstavnice drugih nadležnih ministarstava kao i županijski državni odvjetnik iz Osijeka koji mogu i trebaju dati dodatnu potporu svim civilnim žrtvama rata.

Tijekom 2011. godine, potaknuti javnim svjedočenjima žena iz Vukovara silovanih tijekom okupacije, analizirali smo dostupnu nam sudsku dokumentaciju te izdvojili **18** sudskih predmeta koji kao vid izvršenja ratnog zločina između ostalog sadržavaju i seksualno zlostavljanje nad civilima i ratnim zarobljenicima.

Analizirane predmete, koji su u različitim stadijima kaznenog postupka (od optuženja do pravomoćne presude), podijelili smo u dvije skupine prema mjestu izvršenja silovanja/seksualnog nasilja: silovanje i seksualno zlostavljanje u logorima, zatvorima, pritvorima, mjestima zatočenja te silovanje i seksualno zlostavljanje u kućama kao vid izvršenja ratnog zločina tijekom napada na sela, naselja ili za vrijeme okupacije.

Optužnicama koje uključuju optužbe za seksualno nasilje optužene su 33 osobe, od kojih 30 u svojstvu direktnih izvršitelja, a tri po zapovjednoj odgovornosti. U nekoliko predmeta optužnice sadržavaju seksualna zlostavljanja ili silovanja kao isključivu, jedinu radnju izvršenja kaznenog djela ratnog zločina, dok se u većini predmeta, pored silovanja, optuženike tereti i za druge načine počinjenja ratnog zločina. Od navedenih 18 kaznenih postupaka 11 je završenih (3 oslobađajuće presude, 8 osuđujućih, od kojih je 6 doneseno u odsutnosti optuženika, koji su do danas i dalje nedostupni hrvatskom pravosuđu). U osuđujućim presudama raspon zatvorske kazne je od 3 godine i 6 mjeseci do 15 godina zatvora, a u nekim presudama i maksimalna zatvorska kazna od 20 godina zatvora. Trenutno su u tijeku **dva** suđenja gdje je dio optužbi silovanje i seksualno zlostavljanje.

Kroz paćenje suđenja za kazneno djelo seksualnog nasilja sudska vijeća, radi zaštite svjedoka/žrtve, nisu primjenjivala mjere zaštite identiteta žrtve poput svjedočenja iz susjedne prostorije putem

video-linka, zatamnjenja slike lica, tonske manipulacija glasa, upotrebe pseudonima žrtve. Jedino je u nekim predmetima tijekom svjedočenja žrtve isključena javnost.

Broj žrtava u analiziranim predmetima je 32¹, u većini predmeta žrtve su žene, potom muškarci/ratni zarobljenici, te u jednom predmetu dijete. Žrtve/svjedoci nisu prilikom svjedočenja dobili psihološku potporu jer se većina suđenja odvijala devedesetih kad još nisu bili osnovani odjeli za podršku svjedocima.

Osim navedenih predmeta, zabilježili smo i jedan predmet silovanja iz 1991. pred nekadašnjim Vojnim sudom u Bjelovaru, sa pravnom kvalifikacijom ubojstva i silovanja², gdje je počinitelj, pripadnik HV, pravomoćno osuđen na 15 godina zatvora (1992. g.), ali ubrzo (1993. g.) pušten sa odsluženja kazne aktom pomilovanja predsjednika države. Zatim smo zamijetili u nekim predmetima da, iako su okolnosti izvršenja zločina jasno ukazivale da je žrtva zločina prije ubojstva bila podvrgnuta seksualnom zlostavljanju, isto nije bilo uključeno u činjenični opis kaznenog djela (npr. Zločin u Novskoj iz 1991. godine)

Kroz analizu sudskih predmeta zaključujemo da žrtve seksualnog nasilja u ratu, kako devedesetih, tako ni danas, nisu dobile zasluženu pozornost, zaštitu tijekom kaznenog postupka, niti psihološku potporu, što je jedan od razloga da ni danas nemamo podatke o razmjerima silovanja i seksualnog zlostavljanja tijekom rata. Drugi je razlog što se u vrijeme rata teško dolazilo do informacija iz konfliktnih područja. No najveća je prepreka što žrtve zbog traume ili straha da će u društvu ili obitelji biti osuđivane i obilježene i danas, uglavnom šute.

Kroz analizu sudskih postupaka i dokumentacije zamjećujemo da same žrtve često negiraju da su bile silovane/seksualno zlostavljane, iako drugi svjedoci to potvrđuju svojim iskazima (npr. Zločin u Kerestincu, u logorima Sremska Mitrovica, Begejci i Stajićevo) što ukazuje na problem društvene stigmatizacije žrtava silovanja/seksualnog zlostavljanja. Ujedno je vidljivo da je zločin silovanja/seksualnog zlostavljanja tijekom ratnih sukoba dokazano uspješno oruđe rata i modus

---

¹ U DORH-ovoj *Bazi podataka* evidentirano je **67 silovanih žrtava**. Počinitelji silovanja 57 žrtava su poznati, dok počinitelji silovanja 10 žrtava nisu poznati. Državno odvjetništvo je priopćenjem početkom siječnja 2012. godine pozvalo žrtve da se jave radi davanja iskaza, jer je bez njihovog svjedočenja dokazivanje ovog posebno odioznog oblika ratnog zločina protiv civilnog stanovništva gotovo nemoguće.

² kazneni postupak za djela ubojstva čl. 35 st. 1. KZRH i silovanja čl. 83. st. 1. KZRH,

destabilizacije i porobljavanja civilnog stanovništva, što potvrđuje i ova analiza. Svi pobrojani logori/mjesta zatvaranja, bez obzira koja su ih postrojbe vodile, su primjenjivali vidove seksualnog zlostavljanja zarobljenika/zarobljenica. Za pretpostaviti je da je veći broj neistraženih i neprocesuiranih silovanja počinjen za vrijeme okupacije pojedinih teritorija.

Primjeri zločina procesuiranih u Hrvatskoj koji u svojim činjeničnim opisima počinjenja ratnog zločina sadržavaju seksualno zlostavljanje su:

1. Silovanje i seksualno nasilje u logorima/mjestima pritvaranja:

Begejci, Stajicevo, Sremska Mitrovica - Optužnica ŽDO Osijek (K-DO-51/08), nepravomoćna, protiv Aleksandra Vasiljevića i Miroslava Živanovića, od 11. travnja 2011. ;

Logor Stara Gradiška, Zatvor u Kninu, Zatvor u Kulinama, Pritvor – kontejner u selu Sekulinci kraj Slatine, Zatvor u Kerestincu

2. Seksualno nasilje kao vid izvršenja ratnog zločina tijekom napada na sela, naselja ili za vrijeme okupacije (u kućama)

Zločin u Hrvatskom Čuntiću, Zločin u Vukovaru, Zločin u Lovasu, Zločin u Čakovcima, Zločin u Bilju, Zločin u Kopačevu, Zločin u Suknovcima, Zločin za vrijeme okupacije Baranje, Zločin u Hrvatskoj Kostajnici (od toga 6 je presuda donesenih u odsutnosti optuženika; do danas su nedostupni hrvatskom pravosuđu).

Ponovo ističemo značaj *UN Rezolucije 1325 koja poziva na davanje podrške ženama u postkonfliktnim društvima*, kao i *Temeljnih načela i smjernica o pravu na djelotvoran pravni lijek i reparacije žrtava*

Ovi međunarodna načela ističu da žene žrtve seksualnog nasilja i torture tijekom rata trebaju biti u potpunosti prepoznate na ne-diskriminirajući način a njihovo dostojanstvo biti poštovano. Smatramo da žrtve seksualnog nasilja imaju pravo na istinu, pravni lijek i obeštećenje kao i na garanciju neponavljanja zločine.

Naše preporuke i zahtjevi:

- Zalažemo se za uvođenje psihološke potpore za žrtve seksualnog nasilja/svjedoka tijekom svjedočenja kako pred policijom, tako i u stadiju istrage, pred državnim

odvjetništvom, i suđenja te ističemo da žrtve imaju pravo na psihološko savjetovanje i rehabilitaciju.

- Danas se u svijetu postupno afirmira priznavanje prava žrtava na istinu, pravni lijek i obeštećenje kao i na garanciju neponavljanja zločine. Potreba za kompenzacijom od strane države posebno je izražena kod povreda humanitarnog prava odnosno teških povreda ljudskih prava, kad žrtve ne mogu ostvariti kompenzaciju od počinitelja, budući da kod ovih zločina žrtva najčešće ne zna tko je počinio zločin. Ukoliko i znaju počinitelja, žrtve se redovito boje otkriti njegov ili njezin identitet, nerijetko se radi o kolektivnim djelima, gdje su počinitelji hijerarhijski povezani i svaki od njih bi trebao snositi svoj dio odgovornosti, a teško je razlučiti tko je odgovoran za što.
- Zalažemo se za izmjene Zakona o pravima vojnih i civilnih invalida u kom bi na tragu **definicije civilne žrtve rata u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine**³ izrijeckom bile navedene i osobe koje su preživjele seksualno zlostavljanje ili silovanje.
- Zalažemo se za procesuiranje ratnih zločina, priznavanje te **uspostavljanje sustava zaštite i odštete za žene žrtve ratnog silovanja i izmjene i dopune relevantnih zakona kako bi se osiguralo obeštećenja za civilne žrtve rata bez obzira na nacionalnost, etničko porijeklo** i dr. i to ukidanjem diskriminatornih definicija u *Zakonu o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija* (naknada materijalne štete), *Zakonu o odgovornosti RH za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata* (teret dokazivanja tužitelja, računanje rokova zastare) i *Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata*. **Tražimo i donošenje Nacionalnog programa i Zakona o osnivanju fonda za obeštećenje svih žrtava rata** kojim bi se naknada štete uredila u skladu s *Temeljnim načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju za žrtve teških kršenja međunarodnih ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava UN-a*.

---

³Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata, i zaštite porodice sa djecom - BiH: svaka osoba koja se u toku rata ili neposredne ratne opasnosti, uslijed ranjavanja ili nekog drugog oblika ratne torture nastupilo oštećenje organizma, što uključuje mentalno oštećenje ili značajno narušavanje zdravlja, nestanak ili pogibelju te osobe koje su preživjele seksualno zlostavljanje ili silovanje

Izlaganje su pripremile Vesna Teršelič i Milena Čalić Jelić iz *Documente*